

A LENGYEL-CSEHSZLOVÁK VISZONY

A CSEHSZLOVÁK-LENGYEL VISZONY az utóbbi hónapokban nem javult és nem rosszabbodott s ha a lengyel-csehszlovák diplomáciai közeledés előfeltételei Rydz-Smigly lengyel fővezér párizsi utazásával s az újabb francia-lengyel közeledéssel adva is vannak, igazi kibékülésre csak akkor kerülhet sor a két nemzet között, ha a belső okokat, az ellentét gyökereit sikerül kiküszöbölni. Ez azonban nem könnyű dolog. Az elválasztó tényezők lényegesebbek, semhogy átmeneti diplomáciai megegyezésekkel el-tüntethetők volnának. Prágában általában négy főcsoportra osztják a lengyel-csehszlovák ellentétek okait. Az első csoport a tescheni probléma komplexuma, a másik a cseh és a lengyel nép lelki, gondolkozás^ temperamentumbeli, kulturális és gazdasági különbsége, a harmadik Prága oroszbarát politikája, a negyedik az a szláv missziós tudat, ami a lengyeleket áthatja és a csehekkel gyakran szembeállítja. Míg az utóbbi két elválasztó tényezőt átmenetinek tarthatjuk, az első kettő olyan valóság, amivel évtizedekre számolni kell.

Politikailag a legsúlyosabb probléma a tescheni ellentét, az egyetlen egyébként, amely — hogy úgy mondjuk — földrajzi realitás. De mielőtt elemzésébe bocsátkoznánk, utalnunk kell a másik nagy elválasztó tényezőre, a két nemzet gondolkodásbeli különbségére, mert a tescheni probléma csak ennek keretébe illesztve válik nagy és veszélyes középeurópai kérdéssé. A csehek és a lengyelek a régi Ausztriában sem szerették egymást s néha a két irodalomban is érezzük a feszültséget, amely a két szláv nép között megnyilvánult. A csehek ingerelte és nyugtalanította a megértő viszony, amely a galíciai lengyelek és Bécs között uralkodott, mert saját nemzeti politikájuk gyengítését látták benne, a lengyeleket elidegenítette Prágától a csehek vonzalma Szentpétervár felé, mert a lengyelek főellenségüket örökké az oroszban látták és nem szerették azokat, akik a cárral tartottak. Elvitathatatlan, hogy a bécsi kormány a lengyeleket részesítette előnyben a csehekkel szemben, s nem bánta, ha az ellentétek nőttek a két szláv testvér között. A lengyelek és a csehek személyes érintkezése sem segítette elő a megértést, mert a világ ritkán látott ellentétesebb természetet, mint a lengyel és a cseh, s az ellentétet növelte, hogy a két különböző formájú ember tulajdonképpen szláv testvér volt, akinek a helye egymás mellett lett volna. A másfajta természet minden alkalommal kirobbant, valahányszor közös szláv ügyek kerültek szóba.

A lengyel arisztokratikus velleitású nép, amely ideáljait a közelmúlt vitézi korszakából merítette. Meggyőződése szerint a szabadságot és a nemzet nagyságát csak karddal, a csatateren lehet kivívni, s a lengyel rabság történetét csupa felkelés, forradalom, hősie, gyakran meggondolatlan lendület tarkítja. A lengyel szabadság sokáig egyet jelentett a lengyel nemesség sorsával és materiális érvényesülésével, a felszabadítási törekvések élén ennélfogva a kiterjedt nemesség marsolt, ő volt a legszívósabb és a legelkeseredettebb, az elnyomók legnagyobb ellensége, nem csoda, ha a lengyelek vezérlő társadalma mindvégig e kifinomult kiváltságos osztály szokásai, gondolkozásmódja és hibái szerint fejlődött. A cseh társadalom ezzel szemben az alsóbb népi rétegekből eredt. A cseh népet kiváltságos osztályai a tizenhetedik században elhagyták s egy új cseh nemesség a barokk világban már nem fejlődhetett ki a lengyelekhez hasonló szélességben. A csehek a szabadságot sohasem karddal akarták kivívni, sohasem lázadtak fel és sohasem voltak szilajon ellenállók: ők a csendes szervezkedésben, a földi javak szaporításában, a látszólagos alkalmazkodásban, de a belső kitartásban és felkészülésben látták az utat a nemzeti kibontakozás felé, szerényen visszahúzódzkodtak a nagyvilági élettől és békésen kereskedtek. A lengyel így lett katonanép s megszokta, hogy elhitt, de realizálhatatlan eszményképek lelkesíték, a cseh viszont csaknem úgy rendezkedett be, mint a diaszpórában élő zsidóság, amely alkalmazkodása ellenére belsejében évszázadokra megőrizte eredeti formáját. A szilaj, délibábokért hevülő, harcra kész, patetikus lengyel nem juthatott el a kalmárszemlé, az erőszaktól irtózó, a formákat nem igen becsülő, gyűjtő és rideg cseh lélek közelébe; a gyermekesen nyílt, közlékeny s a gyűjtés fogalmát nem ismerő lengyel ember sem a zárkózott, gyanakvó, pénzdolgokban erőszakos cseh emberhez. A cseh lefelé kereste ideáljait, a családban, a népben, a szociálisizű kollektív megszervezkedésben, a lengyel felfelé a nagyságban, a nemzeti génusz kiterjesztésében, a pátoszban, az egyik élni akart népéért, de meggondolatlanul meghalni nem, a másik szívesen meghalt nemzeti ideáljaiért, de életét nem tudta beilleszteni céljai szolgálatába. Az egyik az arisztokratikus egyénieskedés híve lett, a másik a demokratikus egyformaságé. A különbség ellenére a két nép évtizedekig tulajdonképpen közös sorsban élt, ahol állandóan közös problémák foglalkoztatták: a szláv problémák az elnyomatásban; nem csoda, ha az ellentétes természet minduntalan kiütközött a közös problémák megoldási módjainak megvitatásánál és megítélésénél. A testvérek elidegenedtek egymástól.

Így találta őket 1918, a nagy év, amely meghozta a két szomszéd számára az önállóságot. Ne kutassuk, melyik elv, a vitézkedő lengyel, vagy a szervezkedő cseh jelentett többet az eredmény előkészítésénél, bizonyára mind a kettő egyformán hatott a maga módján. A két állam megszületett, itt volt egymás mellett s úgy fejlődött, ahogy az uralkodó nemzet természete itt is, ott is meghatározta. Ebben az időben robbant be az egymást nehezen értő testvérek közé a reális ellentét, az első elválasztó politikai probléma, a tescheni kérdés, amely már a béketárgyalások idején felkavarta és felnagyította a lengyelek és a csehek kölcsönös animozitását.

A TESCHENI TERÜLET a régi osztrák Szilézia része. A vitás föld körülbelül 2000 négyzetkilométer kiterjedésű s a nyugati Beszkidék és a sziléziai síkság között fekszik, de kicsinyisége ellenére igen fontos, mert szénben rendkívül gazdag. A középkorban Teschen szabad hercegség volt s a lengyel Piastok uralkodtak benne, de 1348 és 1355 óta bizonyos jogi kapcsolatban állt a cseh királysággal, míg 1653-ban a Habsburg-család birtokába került. A hercegség lakossága szláv eredetű, de hogy milyen szláv, nehéz megállapítani.¹ A szlávok nemzeti ébredése után, a múlt század második felében a csehek és a lengyelek egyforma hévvel vetették magukat az őslakosok megnyerésére: a csehek kultúrában és szervezésben adtak többet, a lengyelek számbelileg győztek s a galíciai lengyel munkások beszivárgásával nyelvileg túlsúlyba kerültek a területen. A világháború végén a csehek és a lengyelek nem tudtak megegyezni abban, hogy a Teschen város körüli vidék melyik új államhoz tartozzék s ezért az államfordulatkor, 1918 november 5-én ideiglenesen elhatározták, hogy a vitás területet ketté osztják: Frydek-et a csehek kapták, Bilskot és a szűkebb értelemben vett Teschent a lengyelek, míg Freistadt területét ugyancsak felosztották, azaz a két nemzeti tanács megegyezése alapján a mai csehszlovák Teschen-vidék nagy része tulajdonképpen a lengyeleké lett. A demarkációs vonal nem sokáig állt fenn: a lengyelek választásokat írtak ki egész Teschen területére, mire a cseh csapatok 1919 január végén, amikor a lengyelek másutt voltak elfoglalva, meglepetésszerűen a Visztuláig megszállották Teschen lengyel kézen levő részét, s ha a nagykövetek tanácsa nem lép közbe, a puccs nyomán lengyel-cseh háború tör ki. Ekkor keletkezett a két fiatal állam között a súlyos és orvosolhatatlan ellentét, amelyet a sorozatos látszólagos kibékülések sem tudtak eltüntetni. A tárgyalások már 1919 februárjában megindultak, de az 1919 szeptember 27-re tervezett tescheni népszámlálást egyik fél sem volt hajlandó megvalósítani. A nagykövetek tanácsa a Spa-i konferencia javaslatára végre 1920 július 28-án döntött a tescheni kérdésben, míg a többi kisebb vitás ügyben csak 1923-ban hozott ítéletet. A tanács döntése a cseheknek volt kedvező, mert az 1918-as megegyezéssel ellentétben annak a területnek nagy részét, amit a csehek 1919 elején erőszakkal megszálltak, Csehszlovákiának juttatta s magát Teschen városát is két részre osztotta az Olza folyó segítségével. Ezt a sérelmet a lengyelek sohasem felejtik el, hiszen a Csehszlovákiának adott új területen túlnyomóan lengyelek laktak. Azonkívül a terület gazdaságilag is rengeteget jelentett. Az évek során pedig növelte az ellentétet, hogy Varsó meggyőződése szerint a csehek igazságtalanul bánnak a kezükbe került lengyel kisebbséggel.⁸

A csehszlovákok szerint a tescheni földön 80.000, a lengyelek szerint 250.000 lengyel lakik. Honnan e nagy különbség a számításban? Az inkább csehszlovák párti Tapic a csehszlovák népszámlálások alapján kiszámítja, hogy Teschen vidékén körülbelül 150.000

¹ Lásd: V. Tapic: *Le Pays de Teschen*, Paris, 1936. 18.1.

² A tescheni kérdést két új külföldi mű ismerteti részletesen. A csehpárti V. Tapic említett műve (*Le Pays de Teschen*, Paris 1936) és a lengyelpárti Kurt Witt: *Die Teschener Frage*, Berlin, 1935 (Volk u. Reich Verlag).

olyan ember él, akire a lengyelek igényt tarthatnak. Az 1921-es csehszlovák népszámlálás külön nemzetiségként kezeli a nyelvileg a lengyelek és a csehek között álló tescheni szláv őslakókat, a „Slonzákokat“ („sziléziaiak“), akik előbb mindig lengyeleknek vallották magukat, mint az 1910-es, pártossággal ezen a vidéken valóban nem vádolható, osztrák népszámlálás igazolja. Az 1921-es csehszlovák népszámlálás a vidéken 75.837 lengyelt és 47.314 slonzákot tüntet föl, míg Tapic szerint 24.072 álonzák cseh nemzetiségűnek vallotta magát. Az 1931-es csehszlovák népszámlálás már valamennyi slonzákot csehszlováknak nevezi s csak 81.737 lengyelt ismer el, ami mód felett felháborította a lengyeleket és számos ellenvéleményre adott okot.¹

A kisebbségi helyzeten kívül Teschent a lengyelek számára kívánatosá teszi a terület mérhetetlen gazdagsága is. Csehszlovákia köszönkészletét a tudósok 6.489 millió tonnára becsülik, s ebből 6.143 millió tonna Teschen vidékén van.² Hatalmas gyártelepek uralkodnak Teschen körül: Witkowitz, Ostrau, a Banská a Hutni Spolecnost trineci gyára, a régi Albert Hahn művek Oderbergben, amelyek idővel német kézből csehszlovák, illetve francia kézre mentek át. A csehszlovák acéltermelés 70 százaléka, a vastermelés 60 százaléka a kis tescheni területen bonyolódik le, ami rávilágít a vidék hallatlan értékére, de csehszlovák szempontból az is nélkülözhetetlenné teszi az országrészt, hogy itt fut át a régi kassa—oderbergi fővonal, máig az egyetlen vasúti összeköttetés Prága és a köztársaság keleti része között.³

Az 1919-ben és 1920-ban keletkezett konfliktust az 1925 április 23-án Skrzynski lengyel és Benes csehszlovák külügyminiszter között kötött varsói szerződés sem tudta lényegesen enyhíteni, annak ellenére, hogy igyekezett rendezni a kisebbségi problémát és átmenetileg megnyugvást teremtett. De a két nemzet között az ellentétet állandóan ébren tartja és fűti a tescheni lengyelekkel szemben követett bánásmódról való kétféle felfogás. A lengyelek tíz év óta hangoztatják, hogy a csehek nem tartják meg az 1925—26-os szerződést. 1930-ban például sokkal kevesebb lengyel iskolaköteles volt a tescheni vidéken, mint 1916-ban, pedig akkor a lengyeltség is „osztrák elnyomatásában élt. Egyáltalán a lengyel kisebbség kevesebb iskolával rendelkezik a köztársaságban, mint a régi Ausztriában, míg a csehek tiszta lengyel vidékeken egymásután állították föl 8—10—12 cseh iskolaköteles számára a cseh tannyelvű iskolákat. A viszony sohasem volt jó a csehek és a lengyelek között, de amióta Varsó 1934 elején megállapodást kötött Berlinnel, Prága pedig Moszkva felé közeledett, a helyzet elmérgesedett. A lengyelek szerint a kisebbség helyzete tűrhetetlenné vált Teschen vidékén, egész Lengyelország tüntetett az „elnyomó“ csehek ellen, Malhomme, majd később Klotz ostrai lengyel konzulok aktíven beavatkoztak a tescheni lengyelek önvédelmi harcába, ami csakhamar komoly diplomáciai bonyodalmakhoz vezetett. A tüntetések 1935

¹A csehszlovák álláspontot Joseph Chmelaf könyve védi: *La Minorité polonaise en Tchécoslovaquie*, Prága, 1935, Orbis (27 l.), a lengyelt egy 1935-ben Varsóban kiadott füzet: „Polád v Československu v svéde Statistik a faktu“ (22—230).

²Ceskoslovenská Vlastiveda I. Pfiroda, 449—450. l.

³Puchó és Morvaország között most építik az oderbergi vonalat kiegészítő új kétvágányú stratégiai vasútvonalat.

július 28-án, a nagykövetek tanácsa lengyelelles döntésének tizenötödik évfordulóján érték el tetőpontjukat: a lengyelek csaknem betörték Csehszlovákiába a kettéválasztott Teschen városban az Olza hídján át. Az országban lázas agitáció folyt a csehek ellen, mert a közvélemény szerint a csehek magatartása miatt a tescheni lengyeleket a végpusztulás fenyegette. Prága különösen a kattowitzi rádió csehellenes és a tescheni lengyeleknek szánt propagandája miatt nyugtalanzkodott. Amikor a konfliktus elfajult, a prágai kormány természetesen ellenrendszabályokkal felelt: egymásután állította bíróság elé az állítólagos lengyel irredentákat (a Delong-pör), betiltotta a lengyel lapokat, a „rota“ nevű lengyel nemzeti dal éneklését nem engedélyezte, majd amikor az incidensek egyre halmozódtak, 1935 őszén katonai készültséggel szállta meg a vidéket s csaknem ostromállapotot hirdetett.

Csehszlovák részről gyakran történt kísérlet, hogy az aránylag csekély okok miatt támadt és elmérgesedett konfliktust békésen elintézzék. A csehszlovák kormány és főleg Benes külügyminiszter, az ő állandó temperamentumához híven, iparkodott mindvégig hidegvérrel kezelni az ügyet. A cseh társadalmi szervezetek, így 1935 októberében a cseh egyetemek megkísérelték, hogy tudományos és a szláv testvériséget kihangsúlyozó eszközökkel közeledjenek Varsó felé. Ez sem használt, mert a lengyel kormány és a közvélemény mindenképp a lengyel kisebbséggel való bánásmód alapvető megváltoztatását követelte, mielőtt tárgyalásokba bocsátkozik. 1935 november 6-án Benes expozéjában javaslatot tett, hogy a kisebbség ügyének elintézését bízzák egy nemzetközi fórum és egy vegyes bizottság döntésére. Hosszú és éleshangú diplomáciai vita után, amely mintegy a feszültség kulminációját jelentette, a lengyelek ezt a tervet sem fogadták el és újra hangsúlyozták, hogy addig nincs tárgyalnivaló, amíg a Teschenvidéki csehszlovák politika meg nem változik.¹ Ebben az időben már nyilvánvaló lett a különbség, amely a világpolitikai és a diplomáciai módszerek tekintetében a két állam között van: Prága politikájának súlypontját Genfben helyezte s minden vitát nemzetközi arbitrázzsal óhajtott tisztázni, Varsó a lengyel politika centrumát Varsóban látta és csak kívülről jött ítékezés nélkül, a bilaterális megállapodások bázisán, közvetlenül volt hajlandó tárgyalni. A módszerek e különbségének hátterében így tehát megjelenik a világpolitikai perspektíva s a kétféle orientáció, amely a két nép lelki és fejlődéstörténelmi ellentétének logikus következménye; megjelenik az a más-más út, amelyre a világpolitikában a más-más lelki alkatú két szláv nép lépett. A kis tescheni ellentét csak úgy válik naggyá és veszedelmessé, ha beállítjuk e perspektívába.

Prága szerint a lengyel-csehszlovák viszony az 1934 január 26-án kötött lengyel-német szerződés után mérgesedett el. Ez a nap fordulópontot jelentett Varsó politikájában. Addig — tíz éven keresztül — a lengyelek aránylag jó viszonyban éltek a szovjettel s a németben látták a főellenséget, most hirtelen kiegyeztek a nyugati szomszédal

¹ Emil Strauss: Tschechoslowakische Aussenpolitik, Prága, 1936, Orbis, 154—155.1.

és a keletitől kezdtek rettegni. A lengyel politika az új állam megteremtése óta állandóan hadakozott a két nagy ellenféllel, a némettel és az oroszral s míg az ország nyugati része, a pozeniek és a pomerániaiak állandóan a németben látták a főellenséget, a kongresszusi Lengyelország az oroszot tartotta a nagyobb veszélynek. A déli rész: az osztráklengyelek, a mérleg nyelvét jelentették ebben a harcban.¹ Pilsudski hatása alatt a galíciai lengyelség a keleti lengyelek politikáját fogadta el mértékadónak s így Lengyelországban határozott orosz-ellenes irányzat keletkezett. Az a meggyőződés lett úrrá, hogy az oroszról inkább kell félni, mert a német legfeljebb a korridort akarhatja vissza, de Moszkva egész Lengyelországot boldvizálhatja. Németország a háború után az oroszokkal tartott, de amióta Hitler szakított Rathenau rapallói politikájával, Lengyelország Németország természetes szövetségésévé válhatott. A németek próbálták bizonyítani a lengyeleknek, hogy nemzeti expanziós törekvéseik sem Nyugat, sem Kelet felé nem terjeszkedhetnek, mert itt hatalmas népek acélfalába ütköznek, csak Délkelet felé szabad az út — s ezen az úton a németek támogatni fogják a lengyeleket. A déli út Csehszlovákián át vezetett s így kapott a tescheni kérdés hirtelen világpolitikai fontosságot, így illeszkedett be a lengyel-csehszlovák viszály a németek és az oroszok európai küzdelmébe.

Nem csoda, ha az irányváltást jelentő német-lengyel szerződés nyugtalanította Prágát, hiszen a köztársaság határán két hatalmas szomszéd szövetkezett, aki nemcsak a Csehszlovákiában élő német és lengyel kisebbség patrónusává csapott fel, hanem teljesen különböző politikai mentalitást is hirdetett, amely ellentétben állt a csehszlovák állam alappilléret alkotó demokratikus felfogásokkal. A lengyelek déli orientációja akkor vált nyilvánvalóvá Prága előtt, amikor közvetlenül a marseille-i merénylet után, 1934 novemberében a lengyelek feltűnően közeledni kezdtek a magyarokhoz, s míg a kisantant Genfben hadakozott ellenünk, Varsóban Gömbös Gyula magyar miniszterelnököt fejedelmi pompával ünnepelték.² Prágában belátták, hogy a csehszlovák-lengyel ellentét nincs többé Teschenre lokalizálva, hanem két rendszer és két politikai cél ellentéte, amely két európai vezérlőáramlat szolgálatába szegődve könnyen összeütközhet egymással. Úgy vélték tehát, hogy ellenrendszabályokat kell foganatosítaniok. A német-lengyel-magyar közeledési kísérlet egyformán nyugtalanította Franciaországot, Oroszországot és Csehszlovákiát, természetes tehát, hogy az 1935 május 2-i orosz-francia szerződés után május 16-án sor került a csehszlovák-orosz szerződés megkötésére, amely mintegy ellensúlyozta a németek és a lengyelek közeledését és a keleti nagyhatalom garanciájával akarta megakadályozni azt, amit tizenöt hónappal előbb a nyugati nagyhatalom garanciájával óhajtottak a lengyelek előmozdítani. Prága és Moszkva szövetsége nem javíthatta meg a lengyel-csehszlovák viszonyt, sőt az ellentétet 1935 őszén a sajtóhadjáratok

¹ Lásd: Vaclav Fiala érdekes könyvét: *La Pologne d'Aujourd'hui* (Paris, 1936, Paul Hartmann). A kimerítő politikai művet cseh ember, Beneshez közelálló prágai publicista írta, s így a csehszlovák álláspont leghívebb tükré, annak ellenére, hogy objektív kíván lenni. A fentiekről lásd 15—190. l.

² Fiala i. m. 234—235. l.

köréből a diplomáciai szférába emelte, de az első harag lecsillapodása után idővel mégis valami egyensúly-féle keletkezett a két állam között, a kilendült inga mintegy helyrebillent és csakhamar visszaállt a nyugalmi állapot, amit a lengyel-német szerződés megbolygatott. Alig előbb a Berlint háta mögött érző Varsó agresszív lehetett délen, most látta, hogy fölénye nem biztos és óvakodott az elhirtelenkedett lépésektől. Közben Pilsudski halála óta Lengyelországban számos belpolitikai probléma vált aktuálissá és Prága újra remélhette, hogy Lengyelországban hatalomra kerülnek azok az elemek, amelyek egyrészt németellenességet és franciabarátságot hirdetnek, másrészt demokratikus gondolkodásukkal közelebb állnak a csehszlovák formához, mint a régi rendszer és megértőbbek lesznek Prága felé. Ez változás reményében Csehszlovákia minden erejével tompította a konfliktust, hogy simán kivárhassa az enyhülést.

A legújabb fejlemények mintha igazolnák a prágai reménységet. Németország hatalmas állammá vált és Lengyelország ismét szükségesnek tartotta vele szemben való pozíciójának megerősítését, amire egyébként a gazdasági helyzet is kényszerítette. A délkeleti álmokról le kellett mondani, a csehszlovák-lengyel problémát kikapcsolni. Gamelin francia vezérkari főnök 1936 augusztusában meglátogatta Varsót, mert a tavasszal hatalomra került új francia politika elérkezettnek látta az időt Lengyelország újramegnyerésére. Rydz-Smigly 1936 augusztus végén visszaadta Gamelin látogatását, a lengyel fővezért Párizsban ünnepélyesen és lelkesen fogadták és a szeptember 6-i megállapodással sikerült közelebb hozni a két országot anélkül természetesen, hogy a csehszlovák-lengyel problémát intézményesen szabályozhatták volna. A két középeurópai állam között ma tulajdonképpen csak fegyverszünet uralkodik, de Prága mindent elkövet a javulás érdekében. Mivel tudja, hogy a lengyelek csak a csehektől érzik magukat lelkileg távol, a szlovákoktól nem, 1936 elején a szlovák Slávik Györgyöt küldte Varsóba követnek azzal a megbízatással, hogy igyekezzenek a lengyeleket megnyerni.¹ Valamennyi cseh szakértő, aki elemzi a legújabb varsói belpolitikai és gazdasági eseményeket, biztosra veszi, hogy Slávik missziója sikerrel fog végződni.

A CSEHSZLOVÁK-LENGYEL viszonynak külön fejezetét jelenti a különleges szlovák-lengyel viszony. Le kell szögezni a tényt: a lengyelek csak a cseheket érzik idegennek, a cseh forma, a cseh lelki alkat az, ami ingerli őket, ezzel szemben szeretik és becsülik a romantikus és katolikus szlovákokat, akik nyelvileg és műveltségileg közelebb állnak hozzájuk. A Prága és Varsó közötti feszültség idejében voltak pillanatok, amikor úgy látszott, hogy a szlovákok a lengyelekkel együtt Prága ellen fordultak. S voltak lengyel álmódók, akik már hirdették is, hogy a szlovákoknak a lengyelek mellett van a helyük és a szlovák-lengyel államszövetség természetesebb, mint a szlovák-cseh kapcsolat, mert jobban megfelel a szláv formának és — Lengyelország déli irányú nagyhatalmi álmainak. A szlovák néppárt néha, ha nagyon megharagudott Prágára, kacérkodott e lengyel gondolatokkal, mert segítséget

¹ Tapic i. m. 82 l.

remélt bennük a csehek centralizmusa ellen. Wolff Leo, a tescheni lengyelek prágai képviselője támaszt talált a szlovák néppártnál és Sidor Károly néppárti képviselő, Hlinka egyik legbefolyásosabb híve, gyakran úgy beszélt a prágai parlamentben, mintha Varsó megbízottja volna, ami kimondhatatlan megrökönyödést keltett a csehek között. Hlinka lapját, a „Slovákot“ sokszor elkobozták túlzott lengyel-barátságáért, a rózsahegy szlovák-lengyel barátkozásokat ugyancsak rossz szemmel figyelték Prágából.¹

Viszont a lengyel nemzet sokféleségében is vannak osztályok és tájilag meghatározott rétegek, amelyek rokonszenveznek Prágával s ha befolyásuk megnőne, háttérbe szorulnak a déli expanziós gondolatok és a tescheni kérdés lassanként elvesztené jelentőségét. A lengyel baloldal, a régi parasztpárt töredékei (a parasztpárt hajdani vezére Vitos, Csehszlovákiában keresett menedéket és innen agitált Pilsudski Lengyelországa ellen) s a németellenes szélső jobb keresi a kibékülés útját Csehszlovákia felé. A lengyel nép lelki konstrukciója sem egységes. Az osztrák lengyelek mások, mint a porosz lengyelek és soha sem értették meg egymást, de mindketten különböznek az orosz-lengyelektől.² A kemény, poroszosan rideg és szívós nyugati lengyel sokban hasonlít a csehhez és rokonszenvezik vele. Éppen az elmúlt hónapokban jelent meg a pomerániai lengyelek fővárosában, Pozenben egy Masarykról szóló mű, amely hitvallást tesz a prágai demokratikus forma mellett.³ A nyugati lengyel a csehhez hasonlóan gyűlöli a németet, ami földrajzi helyzeténél fogva érthető s ő volt kezdetől fogva az, aki támadta Pilsudski „nem európai“ rendszerét és feleslegesnek tartotta a marsall oroszellenességét, de ugyanígy kifogásolta a galíciai lengyelek „könnyelműségét és politikai ábrándképeit“. Prága ma azt reméli, hogy a demokratikus pomerániaiak előbb-utóbb hatalomra lendülnek Varsóban s akkor vége a cseh-lengyel feszültségnek. De addig számolni kell a másik, a romantikus és expanziót kívánó lengyelséggel s lehetetlen kizárólag a túlfűtött fantázia termékének nevezni azokat a politikai álmokat, amelyekről a közelmúltban sok könyv jelent meg Lengyelországban s amelyek annakidején mély megdöbbenést keltettek Prágában.⁴ A lengyel természetből folyik, hogy a nemzetet missziós tudat hatja át a szlávok között, ők akarnak az elsők lenni, átvenni a vezető szerepet a nagy szláv nemzetben s a központi lengyel-szláv birodalom kiépítésével megvalósítani azt, amit az oroszok elmulasztottak.

SZVATKÓ PÁL

¹ Tapic i. m. 71—73. I.

² Fiala i. m. 19 I.

³ Kazimierz Kierski: Masaryk a Polska, Pózn, 1935.

⁴ V. ö. még: W. Lupaciewicz: Stosunki polskoczeskie, Warszawa, 1936 (Polski Instytut Wspolpracy z Zagranica).